

ДЕПОЗИТНИЯТ РИСК В ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ

гл. ас. д-р Павлина Димитрова
Бургаски свободен университет

THE DEPOSIT RISK IN COMMERCIAL BANKS

Senior Assistant Prof. Pavlina Dimitrova, PhD
Burgas Free University

Анотация: Депозитният риск не се категоризира, като отделен риск в научната литература. Все пак той би могъл да намери място сред другите рискове. Би могло да се направи опит да се характеризира депозитният риск така:

- ✓ Възможност за проява на неблагоприятна ситуация за кредитната институция.
- ✓ Възникване на остър недостиг на ликвидни ресурси.
- ✓ Невъзможност да се осъществяват планираните от предишен период операции, свързани с пласиране на ресурс, т.е. невъзможност за извършване на част от активните сделки.

Ключови думи: риск, депозити, неблагоприятна ситуация

Abstract: The deposit risk is not classified as a separate risk in the scientific literature. However, it could find a place among other risks. An attempt could be made to characterize the deposit risk as follows:

- ✓ Ability to display unfavorable situation of the credit institution.
- ✓ Occurrence of acute shortage of liquid resources
- ✓ Inability to carry out operations, planned period in previous, related to the placement resource, i.e. inability to perform any part of the active transactions

Key words: risk, deposits, unfavorable situation

Понятието депозитен риск не се използва в българската научна литература. Основна задача, която си поставяме в доклада е характеризирани на този вид риск.

Банките непрекъснато се сблъскват с различни видове рискове. Като най-значим може да бъде определен ликвидният риск, поради което ликвидността на банката подлежи на определени регулации.

Ликвидният риск се свързва с неблагоприятната ситуация институцията да не може да погасява на падежа своите задължения при приемливо равнище на разходите. В контекста на така формулираната тема на дисертацията, рискът може да възникне в случаите, когато изплащането на депозитите се извършва по-рано от предвидения за тях падеж поради изискване за плащане от страна на клиентите; в случаите, когато възникне необходимост от предоставяне на големи по размер кредити; в случаите, когато големи по размер депозити станат изискуеми на една и съща дата. Банковата институция може да отчете снижаване на своята ликвидност и ако значителна част от кредитополучателите не погасяват в срок своите задължения.

Методите за управление на ликвидността трябва да бъдат такива, че банката да е в състояние да погасява задълженията си от една страна, а от друга да извършва без проблеми своята инвестиционна дейност. Така погледнато, начините ще бъдат

сведени до методи за управление на потребността от ликвидни средства. Те биват няколко¹⁹⁷:

- Метод „източници – използване на ресурсите”.
- Метод „структуриране на ресурсите съобразно тяхната стабилност”.
- Метод „най-лоша – най-добра ликвидна позиция”.
- Метод на показателите на ликвидност.

При първият метод е необходимо да се прогнозира обема на влоговете (депозитите) и обема на кредитите, както и да се оцени дали е излишък на ликвидност или недостиг. За целта се използва следното уравнение:

Очакван излишък (+) или недостиг (-) на ликвидни средства през разглеждания период = очаквани нови влогове през периода – изтеглени влогове през същия период ± очаквани погашения по стари кредити през периода – предоставени нови кредити през периода = очаквано изменение (прираст или намаляване) на влоговете през разглеждания период ± очаквано изменение (нарастване или намаляване на кредитите през периода)^{198 1}

Прогнозирането е свързано с редица трудности – трябва да бъдат предвидени неочаквани изменения в депозитния и кредитния портфейл, да се вземат предвид случайни, сезонни, циклични изменения. Необходимо е да се определи коя част от депозитната база е стабилна, вниманието трябва да бъде насочено към диверсифициране на ресурсите от гл. точка отрасъл, регион, вид клиент. И не на последно място трябва да се вземат предвид постъпления и плащания, свързани с други активи и пасиви, а не само с депозитите и кредитите. При случаи на прогнозиране на ликвиден недостиг, трябва да се търси резерв на ликвидност, а в случай на излишък – в каква насока да бъдат пласирани излишните ресурси.

Вторият метод е свързан с определянето на стабилни (нискорискови), по-малко стабилни (среднорискови) и нестабилни (високорискови) ресурси. Точно във връзка с това, в предходната част (т.2.3) се предложи и въвеждането на аналитичен признак при депозитите „риск от изплащане”. Срещу всяка група ресурси банката трябва да поддържа и необходимите ликвидни средства. Необходимо е да се определи размера на заемите, които банката възнамерява да отпусне, както и другите средства, в които ще инвестира; да се измери общата потребност от ликвидни средства.

При третият метод, като най-лоша се възприема тази ликвидна позиция, при която размерът на депозитите е достигнал най-ниското възможно ниво, а заявките за кредити – най-високото. Най-добрата възниква в обратния случай, а най-вероятната – комбинирането на двете позиции между горните две.

Последният метод – коефициентният – се свързва с използването на определени показатели.

Към настоящия момент определени търговски банки¹⁹⁹ изпитват ликвидни затруднения, които произтичат от нарушаване на договорните условия по заемите от страна на клиентите, изразяващи се в непогасяване в срок или изобщо прекратяване на вноските за неопределен период. Сnižаването на нетния паричен поток

¹⁹⁷ Методите са по МИХАЙЛОВ, Емил, ВЪТЕВ, Жельо, АНГЕЛОВ, Ангел, и др. Практически банков мениджмънт. Велико Търново, изд. Абагар, 2002, с.120-130

¹⁹⁸ МИХАЙЛОВ, Емил, АНГЕЛОВ, Ангел, ВЪТЕВ, Жельо и др. Чит. труд, с.120

¹⁹⁹ Наименованията на Търговските банки не са упоменати умишлено, поради необходимостта от запазване на банковата тайна

рефлектира за промяна на депозитно-кредитната политика на институциите. Мерките, които се предприемат в банките, са в следните насоки:

- Преструктуриране на заемите. Подписва се анекс към договора за заем за удължаване на матуритета и съответно намаляване регулярно на погасителната тежест, в някои случаи се допуска гратисен период за главницата.
- Привличане на нови депозити чрез ефектни рекламни кампании. Стратегията се базира на предлагане на промоционални депозити със сравнително висока годишна лихва. След изтичане на договорения матуритет лихвата, която се начислява, съвпада с лихвата по безсрочни депозити. Едно от последните предложения е издаване на дебитна карта за пенсионери, по която не се удържат такси за изплащане от банкомат.
- Продажба на ипотекираните и др. заложенни активи по заемите чрез търг.
- Прекратяване процеса на отпускане на нови кредити.

Депозитният риск ще бъде разгледан в следващите редове.

Чуждестранни автори, които разискват неговата същност и поява, са единствено руски и украински. И техните становища също се различават. Голяма част от мненията са свързани с характеризиране на риска от 2 гледни точки – от гледна точка на депозанта и от гледна точка на кредитната институция. Тъй като в разработката се разглежда рискът, като основен фактор съдействащ за дестабилизиране на институциите, ще се разгледа само от гледна точка на банката.

Пернаривський определя депозитният риск като степента на неопределеност относно възможността прехвърлянето на сума от депозитна сметка по сметка в друга банка или изтеглянето ѝ²⁰⁰.

Друг автор счита, че рискът възникващ при формирането на депозитите, е свързан със загубите при предсрочно изтегляне на същите²⁰¹.

Според **Потийко**²⁰² този риск е свързан с влошаване на финансовото състояние на банката, депозанта или на икономиката, като цяло.

Или най-общо казано необичайното (преди изтичане на срока на депозита) изтегляне на средствата в голям размер и дори изцяло закриване на депозитните сметки (независимо дали средствата се прехвърлят в друга институция) съдейства за възникването на този вид риск. За да бъде възможно предлагането на лично становище относно понятието, е необходимо да бъдат посочени факторите, които съдействат за неговата поява. Тяхното групиране може да бъде извършено въз основа на признака “място на проявлението им”, според който те биват:

- ✓ Вътрешни фактори – проявяващи се в рамките на самата институция.
- ✓ Външни – формиращи се в околната среда на банката.

Към първата група спадат: човешкият фактор (некомпетентно изпълнение на задълженията поради недобра квалификация, недостатъчен опит или недобросъвестно изпълнение); нискокачествена рекламна стратегия (реклама, която не акцентира на предимствата на продукта); предлагане на непривлекателни за потребителя депозитни продукти (поради некачествено проучване на конкуренцията и же-

²⁰⁰ ПЕРНАРИВСЬКИЙ О. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків. // *Вісник Національного банку України*, 2004, N 4, с.44-48

²⁰¹ СУВОРОВ, А. Управление банковскими рисками. // *Финансы и кредит*, 2002, N 13, с.53

²⁰² ПОТІЙКО, Ю. Теорія и практика управління різними видами ризиків у комерційних банках. // *Вісник Національного банку України*, 2004, N 4 с.58

ланията на бъдещите депозанти); оперативният риск може да се прояви както в насока човешки фактор, така и в насока софтуер и хардуер (загуба на данни, наличие на компютърни вируси, вследствие от което настъпва промяна в информационната база и т.н.); финансовото състояние на банката, визуализирано в годишните финансови отчети също влияе за проявление на депозитния риск.

Към външните фактори могат да бъдат отнесени: промяна в конкурентната среда, например навлизането на нови играчи на тази пазарна ниша; промяна в нормативната уредба – сегашния закон за защита на влоговете гарантира средства само до размер 196 000 лева на едно лице; икономическата и политическата нестабилност в страната и в глобален мащаб; сниженото доверие към банката.

След всичко, което беше коментирано дотук, е възможно да се направи опит да се характеризира депозитния риск така:

- ✓ **Възможност за проява на неблагоприятна ситуация за кредитната институция.**
- ✓ **Възникване на остър недостиг на ликвидни ресурси.**
- ✓ **Невъзможност да се осъществяват планираните от предишен период операции, свързани с пласиране на ресурс, т.е. невъзможност за извършване на част от активните сделки.**
- ✓ **Невъзможност за изплащане на задължения с настъпващ падеж.**
- ✓ **Затрудненото положение на банката е породено от масово изтегляне на голяма част от депозитните ресурси без предизвестие или едновременно изтегляне на множество големи депозита предсрочно.**
- ✓ **Не винаги рискът възниква от влошено финансово състояние на депозанта. Причината може да бъде прехвърляне на средствата в друга банка, поради по-атрактивни лихвени условия.**
- ✓ **Голяма е вероятността неговото възникване да е свързано с недобро диверсифициране на депозитния портфейл.**
- ✓ **Променливостта на степента на риск е вследствие влиянието на посочените по-горе външни и вътрешни фактори.**

Точно поради последната характерна черта, а именно променливост, той трудно може да бъде прогнозиран. В случаи на несправяне на институцията с проблемната ситуация е възможно настъпване на банкова паника, а банковата паника в голям процент от случаите е причина за обявяване на една единица в несъстоятелност.

Депозитният риск не се разглежда като отделна категория, тъй като голяма част от авторите (включително българските) считат, че той е компонент на ликвидния риск. Възможно е той може да намери своето място като отделен вид риск в общата класификация на рисковете. **Като аргументи биха се посочили следните:**

- ✓ **Основна предпоставка за проблема с ликвидността на определена банка е именно депозитния риск.**
- ✓ **Горното произтича от факта, че депозитите заемат голям относителен дял в привлечения капитал на банките.**
- ✓ **Въздействието само върху депозитния портфейл би съдействало за достигане на оптимално равнище на ликвидност.**

В период на световна финансова криза (продължаваща и в момента) е необходимо банките да обърнат особено внимание на този вид риск и да намерят способи за неговата оценка. Един от пътищата за неговото минимизиране е постоянния мо-

ниторинг върху движението по остатъците на клиентските сметки. Би било удачно депозитният риск да бъде определен нормативно, както е за лихвения, кредитния и др. рискове съпътстващи банковата дейност.

Отчитането на висока депозитна концентрация по отрасли или клиенти е първата стъпка към прилагането на мерки за ограничаване на влиянието му. В този случай депозитната политика трябва да бъде ориентирана към:

- Разширяване спектъра на предлагани депозитни услуги, така, че да могат да бъдат привлечени клиенти от различни социални прослойки.
- Определяне на атрактивни лихвени проценти, така че от една страна да бъдат привлечени максимален брой депозанти, а от друга банката да снижи до възможно най-нисък праг своите разходи.
- Определяне на други атрактивни условия по договорите – депозити в кои чуждестранни валути се приемат; дали са промоционални или не, дали се подновяват автоматично и т.н.

ЛИТЕРАТУРА:

1. ПЕРНАРИВСЬКИЙ О. Анализ, оцінка та способи зниження банківських ризиків. // Вісник Національного банку України, 2004, N 4
2. СУВОРОВ, А. Управление банковскими рисками. // Финансы и кредит, 2002, N 13
3. ПОТІЙКО, Ю. Теорія и практика управління різними видами ризиків у комерційних банках.// Вісник Національного банку України, 2004.
4. МИХАЙЛОВ, Емил, ВЪТЕВ, Жельо, АНГЕЛОВ, Ангел, и др. Практически банков мениджмънт. Велико Търново, изд. Абагар, 2002.

За контакт:

гл. ас. д-р Павлина Димитрова
Бургаски свободен университет
Емейл: pdimitrova@bfu.bg